

NIE WYPOZYCZA SIĘ DO DOMU

Niniyay
essompnan
aevviki

• otiacept 296

z pyyiniwv

Stellu q'ns

NAD RZEKA

Rimany Kan

any peryky

Liil
wstf.

WIDZIELSKI

<http://rcin.org.uk> *John Ruskin*

NIE WYPOŻYCZA SIĘ DO DOMU

EMIL ZEGADŁOWICZ.

NAD RZEKĄ

KRAKÓW.

SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI D. E. FRIEDLEINA.

Warszawa — E. Wende i Sp.

1910.

EMIL ZEGADŁOWICZ

III-7302

DRUKARNIA ZWIĄZKOWA W KRAKOWIE (MIKOŁAJSKA 13),
pod zarządem A. Szyjewskiego.

MAUR

RUHM

W przededniu ruin swojego zamczyska
pan gości sprosił na stypę wspaniałą;
w starych podworcach sto pochodni błyska
mgłą dymu światła oplatając białą;
— zapowiedziane też były igrzyska. —
Dawną pamięcią uczt rzymskich powiało,
gdy aż od Greków sprowadził kapełę
a z harfą barda postawił na czele...

Maur wielkim gościem przekreślić świat stary
chciał tym akordem, może nazbyt głośnie,
ale — tak myślał — odpędzi snów mary
i rzeźki wstanie i młody, gdy po śnie
porówna życie, że, jak te puhary
w szczyrby rozprysną, złe minie, — radośnie
do słońca wyciągnie spragnione ramiona
przed nim jutrzienka; — za nim przeszłość skona.

Hucznie się wtedy na zamku bawiono,
kunsztownym tanem łączono się w pary
girlandą barwną — to znów z kół koroną
grążą się jedni w półmrok krwawo-szary
lub w świetlnym kręgu fajerwerków toną;
widzowi zda się — czarnoksiężkie czary,
lub że spogląda na arabskie bajki,
tak lekkie w ruchu są pary i grajki.

Płoną im twarze upojną swawolą,
 panu, co ucztę sprawił hymny pieją,
 już przepomnieli tych ran co ich bołą,
 żyjący niegdyś przeżycia nadzieją —
 dziś menuetem żegnają się z dolą....
 echo ich fanfań kolebie się knieją;
 z ócz krwawych buta wyziera i Pycha,
 co na szaleństwie plenne chwile czycha.

Już przepomnieli, że wśród ruin tańczą
 na gruzach starych porządków kastelu,
 jakby zakłęci myślą opętańczą
 wirują w koło — kół obrotom wielu,
 a łany dusz ich pokryte szarańczą,
 a ich ogrody pełne chwastów, chmielu...
 »Niech żyje życie! niech żyje! hej!
 Duszę przy światła kaskadach grzeje!«

»Zwawo muzycy, lejcie raby wino,
 nim noc ta przejdzie chcemy użyć życia,
 nim się jutrenka zjawi wstęgą siną,
 nim dzień wychynie ze swego ukrycia:
 niech żyje czar chwil przeżytych z dziewczyną,
 jedyną wartość uczt mają przeżycia!
 Niech żyje taniec i wino i śpiew,
 godziny skradzione wśród pieszczoł i dziew!

»Pragniemy życia, rozkoszy i tanów
 choćby na gruzach, ruinach dworzyszczów!
 Czyż nas ma wzruszyć los krwawy tych panów,
 którzy zabłysną tylko łuną zgliszczów?
 Niech śpiew nasz popędzi od borów do łąnów
 od chat do pałaców, od siół do grodynszczów,
 bo w nas jest siła, potęga i moc,
 naszą jest chwila, dziewczyna i noc!«

»Ha! ha!« śpiew przerwał śmiech bólem pijany...
 co? sam gospodarz? lica jego blade...
 coś krzyczy... mówi... »ha! ha! — mocne pany,
 jak widzę górną umiecie pić swadę:
 wino, moc... i potęgi szal i tany...
 ha! ha! znam dobrze... dawniej... żegnam ade...«
 Tu rzucił o ziem pradziadów szklenicą
 i patrzył w trwożne taneczników lico...

Na skrzepłe grozą taneczników koła
 spoglądał gorzko, aż rzekł: »gardzę wami...
 I chciałbym dla was być misyą sokoła
 i żreć wątrobę waszą razem z snami
 i z waszem spitem sumieniem, co woła
 na was ze szklanek, — gdy się dusza płami
 zabawą grobów — wy krzyczycie: »siły!«
 Służalczy tłumie swą butą opity! —

»Zbyt długo was pytałem się o droge,
 nim opuściłem waszych dusz pustynie,
 lecz dziś już własną ścieżką kroczyć mogę
 i w własnem państwie to, co chcę uczynię;
 rozpalę duchem ogromną pożogę,
 która się z szczytów w doliny rozplynie,
 i takie jasne poroznieca barwy,
 że poznam wasze twarze — poprzez larwy!

»Zbyt długo w waszych ja mieszkałem salach,
 nim zbudowałem z własnych żertw ognisko,
 lecz dziś w błyszczących serca krwi koralach —
 w swych gmachach mieszkam i mam słońce blisko!
 Nie krzyczę z wami Boże! czy też Allah!
 nie topię ducha w mętnych spraw kolisko,
 gdzie dobrze płazom, przyziemnym jaszczurom
 ale nie orłom, co szybują górą. —

› Zbyt długom w waszym ślubował kościele
nim ze mnie spadła próżnych maniactw trwoga,
lecz dziś potędze innej duch się ściele,
mam kościół własny i własnego Boga!
Przedemną w gwiazdne przyodziana biele
znaczy się szlakiem równym mleczna droga,
u której krańca w rozsrebrzonej dali
bohaterowie czekają Walhalli.

› Z dróg mych nie zdaję rachunków nikomu
i nikt mię nie ma prawa pytać o nie
i klątwy moje zczesną w moim domu
i z własnych cierniów uwitej koronie
pędzę mój żywot. — Wśród skalnego złomu
jest wieża jedna, co w niebiosach tonie,
tę ja obrałem za jutrznię przewodnią,
gwiazdy mam braćmi, a słońce pochodnią.

› Hej! noszę w sobie żagwię nienawiści,
którą — czas przyjdzie — zapalę kościoły;
w dzień, w którym moc ma w Potęgę się ziści
na wszystkich dębach zrodzą się jemioly
i zwarzą zieleni soczystą tych liści,
co niegdyś dumne — dziś zalegną doły,
w których zapadłe moczary tak cuchną,
jak ciało trupie, gdy się mieni w próchno!

› W miejscu, gdzie piorun krwawy w ziemię wryty
Bożego Gniewu w formę stalaktytu
stanę i okiem obejrzę gór szczyty
znaczące drogę odwiekową bytu;
podemną pochód przechodzi mgłą skryty —
a pytającym szarym rzeszom: czy tu
zbawienie?, wskażę krąg piekła ostatni,
gdzie na nich w męce czeka zastęp bratni.

»Bo żyjąc tutaj wśród zasadzek, zbrodni
nie rozpoznaję dnia różowych kwieci,
a czuję kolce, którymi wyrodni
synowie ziemi drogę od stuleci
zanieczyszczają, nie bacząc na rodni
ducha dyament, co Natchnieniem świeci!
Tu więc stanąłem na piorunów formie,
plwam śliną wzgardy matactwu i normie!

»Gdzie oczy zwrócę — krwawem złem je ranię;
mam więc uwierzyć, że są wizją czyści?
w jakieś przejasne dusz czy serc zbratanie?
Hej! wierzę w szarość wiatrem zdartych liści,
ból i dzień siny, w szarość lat i łkanie,
więc noszę w sobie żagwią nienawiści,
szyderyczym śmiechem smagam wasze twarze
wy — pustką silni — własnych domostw łgarze!

»Gardzę i pluję w twarz waszą o panki«!
Wśród martwej ciszy wyszedł z stypnej sali...
przeciągiem drgały u okien firanki...
a kroki Maura słychać było w dali
echem wtórowym idące w krużganki —
a oni jakby w śnie magicznym spali
stali dokoła, jak uschnięty wieniec,
gdy ktoś zadecydował: to szaleniec!

Po tym wykrzyku, jakby szara chmura
z dusz ich spłynęła — zaczęto dysputy,
że zachowanie to cechuje gbura,
jako gospodarz z honoru wyzuty...
Wreszcie muzyka zagrała mazura;
i żwawym taktem o posadzkę buty
uderzeniami zgłuszyły humory —
stopniały w tańcu rozżalone spory. —

Maur szedł, a przed nim chmura gniewem sina
złowrogo ryczy i piorunem błyska
i zda się pytać gromem: czyja wina?
ten cień pytania rozkłada na rżyska.
W całunie smutku korzy się równina
i krwią serdeczną przelekniona tryska
przed piorunowym chmury majestatem —
przed ziemi panem i przed ziemi katem.

Lecz najgroźniejszy opar, gdy się złączy
ze sferą, w której podgwiezdne powietrze
chłodzi granitów karłowice pnączy,
kaskadą kropel na dolinę zciecze
i tam się szarfą strumyczaną sączy —
tak złości chmura na porannym wietrze
najpierw się z sinej zmieniła na białą,
jak rosą mokre rusałczane ciało,

później różowym zbarwiona obrąbkim
łączyć się chciała z zorzą, co już krasną
twarz swą wychyla z srebrnym słońca ząbkim,
ta się z nią droczy — usuwa — to własną
dłoń jej podaje — igra jak z gołąbkim;
ostatnie rysy chmury w zorzy gasną,
co już zwycięzka schyla się na pola
i budzi śpiący czar harfą Eola. —

W rannym się ziemia rozdźwięczała chórze;
 Słońce ten światła i życia chorąży
 przy harmonijnym ptaków i drzew wtórze
 za obłokami, jak lew złoty krąży,
 po szczeblach tęczy wstępuje ku górze
 i na swej drodze niewstrzymany dąży
 ku tajnym celom; chwila... barw kaskada
 wytryska w niebo i na ziemię spada.

Złota tarcz słońca krzesze ukrop żarów;
 poprzez omszone gałęzie sośniane
 sączą się perły brylantowych czarów
 na zbożne łany, co jak tęczą tkane
 topazem zboża, szmaragdem konarów;
 magicznem drzeniem powietrza owiane
 jarzą się w dali ściany chat pod światło
 mając, jak oczy pawie, malwy za tło. —

Nad suchej strzechy szeleszczącą słomą
 białych gołębi unoszą się rzesze
 przesrebrną plamą królujące domom. —
 U brzegów rzeki rusałka się czesze,
 światło ją pieści, promieni łakomą;
 jasna tarcz słońca ukrop żarów krzesze
 nad tą doliną — i tak ją rumieni,
 że jest, jak święci — aureolą śnieni.

Już się firmament potęgą skier żarzy
 haftując cudnych roztęczy przedziwo,
 gdy u dziecinnych Maur staje ołtarzy
 i wspomni chwilę młodości szczęśliwą,
 gdy się, jak motyl myśl nad kwiatem waży
 lub rozśpiewana płynie ponad niwą
 w szczęśliwej życia i dni niepamięci,
 w ekstazie, jaką przeżywają święci.

Fale się rzeki mienia w wstężne tęcze,
 tysiącem jasnych rozgrały się tonów,
 spowite w żółte piaszczyste obręcze
 tonące w jasnej zieleni zagonów...
 jak koralowe ulistnione pnęcze
 wikle się ważą... podobne do dzwonów
 grania rytmiczne z głębi płyną toni,
 a może dzwon tak zatopiony dzwoni?

Maur z głową wspartą zadumany siedzi
 i dawne myśli odnowa rozważa
 siłąc na jasne mózg swój odpowiedzi,
 lecz wkrótce duch się z szumem rzeki sparza
 patrząc na złoto w świetle i cień miedzi,
 jak się marzącą topielą rozżarza...
 i cud-wspomnienie z aureolą krwawą
 przemógł nad duszy jego smutną wrzawą.

I mówił cicho: »z ojców mojej chaty
 biegłem do ciebie ma rzeko, ma rzeko,
 by myśli mojej rozognić szkarłaty
 i pobiedz duszą nad góry... daleko,
 gdzie jeleń dumny żyje rosochaty
 świętego krzyża, gdzie kryształne wieko
 skowało dziewczę — księżniczkę zakłęta,
 a mnie się wtedy słusznie zdało — święta.

I dalej, gdzie się sine srebrzą grzędy
 gór wiecznie głowy noszących w skrze słońca
 biegła ma dusza — słuchała gawędy,
 jak to się zjawił dusz ludzkich Obrońca
 i między zboża szedł w białości tędy...
 słuchałem hymnów — słuchałem bez końca,
 bo głosy wieszczce szły z fal co się łamią
 u stóp tu moich — a one nie kłamią!

I byłem królem! Me włosy konopie
 dyadem z pereł uwity i tęczy
 zdobił i skrzył się w słonecznym roztopie,
 a płaszcz był na mnie subtelny, pajęczy...
 żyję, jak w bajce to zakłète chłopię,
 a każdy kwiatek u stóp moich klęczy
 i zda się błagać o perlę tej rosy,
 co aureoli moje srebrne włosy. —

Skąd się rodziły w duszy takie czary,
 sny złotych cudów, słonecznych roztoczy
 i przywidzenia fantastyczne mary
 nie wiem, lecz dotąd widzą je me oczy...
 wyrastające słyszę nenufary
 i głos ten cichy, subtelny, proroczy
 rozmawiający z duszy mojej mową
 i tę koronę czuję nad mą głową.

Swiat mu się przeszły jawił wspomnień złotem
 inkrustowany i tęczą opali,
 pęta żelazne ktoś rozkuwał młotem
 i wolna dusza znów się rzece żali,
 spowiada grzechy i rozprawia o tem,
 co było — rzeka przypomnienie dali
 z całym przepychem roztacza i wskrzesza,
 a z głębi nurtów dawna wraca rzesza.

Promieni słońca mocą wydobyte
 wstawały z brzegów zamki i kolumny
 i obeliski w hieroglify ryte;
 ich posiadaniem Maur stawał się dumny,
 marzył: ubrany w szaty z tęczy zszyte,
 jeżeli umrze, jak król pójdzie w trumny,
 jeżeli żyć będzie, — jako wschodni księżę
 życie swe ziemskie z międzygwiezdkiem zwiąże.

Lecz większą krasą od łun, tęcz, koralu
nad brzegiem rzeki tej był Spokój Boski,
dusza z przepychu nieziemskich opali
wykrzesać mogła promienie beztroski,
i jeszcze w ciele do świątyń Walhalli
wejść, by odnaleźć czarodziejskie zgłoski
przezute wiarą w rzeki świętej łono,
której topiele wszystkie bóle chłoną.

Jak w chwili śmierci, z ogromną jasnością
Maura się życie jawi z taką siłą
mocy wewnętrznej, jak rano, gdy gościom
w twarz pluwał wzgardą; i ścieżką zawiłą
pamięci stapał ku młodości włościom,
kiedy to duszę miał wonią opiłą
kwiatów zaziemskich, ...później wspomniał chwile
przeżyte z wiarą o walce i sile.

III-7302

akc. 39/70D

